

УДК 661.12 (045)

Куцик В. І.,

valentynakutsyk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8230-9436,

к.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Майборода Ю. О.,

juliatyshko21@ukr.net,

магістрантка, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

***Анотація.** Розвиток фармацевтичної промисловості набув загальнопланетарних масштабів. Зовнішньоекономічна діяльність у цій галузі є важливою для конкурентоспроможності підприємств фармацевтичної галузі. Лідерами на світовому фармацевтичному ринку є транснаціональні компанії, які беруть активну участь у зовнішньоекономічній діяльності та створюють бар'єри для входу нових компаній. У статті розкрито теоретичні та практичні аспекти зовнішньоекономічної діяльності підприємств на світовому фармацевтичному ринку. Досліджено та сформовано сутність поняття "зовнішньоекономічна діяльність", а також зазначено про важливість її здійснення для успішного функціонування підприємств у галузі фармацевтики. У роботі представлено ряд особливостей діяльності підприємств у цій сфері, що обумовлює конкурентоспроможність компаній на світовому ринку. Значну увагу було приділено дослідженню ролі науково-дослідних робіт та основним складовим, що виникають у процесі їх здійснення. Представлено порівняльний аналіз витрат на дослідження між низкою високотехнологічних галузей: аерокосмічна промисловість, виробництво комп'ютерів та оргтехніки, виробництво електронних комунікацій, фармацевтична промисловість. Незважаючи на важкі часи для людства та світової економіки, успішні фармацевтичні компанії демонструють дуже високу рентабельність діяльності. У статті визначено систему факторів, що безпосередньо впливає на діяльність фармацевтичних підприємств. Обґрунтовано стійку потребу підприємств галузі в системних інвестиціях у розвиток власної науково-дослідної бази на основі аналізу діяльності провідних міжнародних фармацевтичних компаній. Одним з аспектів, який обговорюється в роботі, є державне регулювання діяльності фармацевтичних компаній. Авторами представлені інші специфічні аспекти функціонування та розвитку підприємств у фармацевтичній промисловості.*

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; фармацевтична галузь; НДДКР; фактори; інвестиції; особливості діяльності.

Kutsyk V. I.,

valentynakutsyk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8230-9436,

Ph.D., Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Maiboroda Y. O.,

juliatyshko21@ukr.net,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PECULIARITIES OF THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY IN UKRAINE AND ABROAD

***Abstract.** The development of the pharmaceutical industry has an all-planetary scale. The foreign economic activities in this industry are important for the competitiveness of these enterprises. The leaders in the global pharmaceutical market are multinationals that are active in external activities and create barriers for entry of new companies. The theoretical and practical aspects of foreign economic activities are revealed in the article. The essence of the concept "foreign economic activity" has been investigated and formulated by the authors. Also, its importance for the successful functioning of enterprises in the field of pharmaceuticals was presented in the work. The article also presents a number of characteristics in the activity of enterprises in this field, which determines the competitiveness of companies in the world market. So, the authors paid considerable attention to the research in this field and to the main difficulties that arose in the process of their implementation. The article also presents an analysis of the problem of the corporate needs for systematic investments and the capacity of the research base. The research base is undoubtedly one of the factors for successful business in the field of pharmaceuticals. An analysis of leading pharmaceutical companies*

with statistical justification is presented. The article also presents the share of R&D expenditures on pharmaceutical companies revenues. A comparative analysis of the costs of research between a number of high-tech industries is presented: aerospace, manufacturing of computers and office equipment, production of electronic communications, pharmaceutical industry. Despite the difficult times for humanity and the world economy, successful pharmaceutical companies have a very high profitability from their operations. A system of factors that has a direct impact on the activity of pharmaceutical enterprises is identified in the article. One of the aspects that is discussed in the article is the state regulation of pharmaceutical companies. Other specific aspects of functioning and development of enterprises in pharmaceutical industry are presented by the authors.

Key words: foreign economic activity; pharmaceutical industry; R&D; factors; investments; features of pharmaceutical business.

JEL Classification: D24, F23, F62, I15, L16

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2020-61-11>

Постановка проблеми. Фармацевтична промисловість є досить специфічною галуззю економіки, що може відкривати для підприємств як великі можливості у вигляді надприбутків, так і ризики. Саме тому постає необхідність у дослідженні особливостей функціонування фармацевтичних підприємств та специфіки їх зовнішньоекономічної діяльності, що дозволить зрозуміти основні проблеми та складнощі, з якими можуть стикнутися суб'єкти господарської діяльності в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність теми, теоретичні та практичні аспекти діяльності фармацевтичних підприємств відображені у працях таких авторитетних вчених: Овчаров Е. Г., Мех О. А., Бердар М. М., Баєва О. В., а також основні принципи та складнощі здійснення зовнішньоекономічної діяльності представлені у напрацюваннях Козак Ю. Г., Притула Н. В. та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей функціонування підприємств у галузі фармацевтики, зокрема у розрізі здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Мета обумовила постановку таких завдань: охарактеризувати теоретико-методичні основи ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств; виявити особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності фармацевтичними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фармацевтика в Україні – це галузь, яка розвиває національну економіку. В ній задіяні лише 0,15% працівників від загальної кількості зайнятих, але вони створюють 0,83% ВВП країни і забезпечують 24 млрд грн доданої вартості.

Можна стверджувати, що український фармацевтичний бізнес подолав кризу 2014 року і стрімко відновлюється. Протягом останніх трьох років індустрія зростала в середньому на 11% у рік, що втричі швидше, ніж економіка України в цілому.

Фармацевтика входить у трійку галузей, що є лідерами за інвестиціями, неістотно поступаючись лише харчовій промисловості. На кожні 100 гривень створеної доданої вартості тут припадає 19 грн капітальних інвестицій. Обсяг інвестицій у фармвиробництво ще не досяг докризового рівня, але

рівень їх інтенсивності є вищим, ніж у середньому по галузях економіки України.

У світовому рейтингу експортерів фармпродукції в 2017 році Україна займала 61-у сходинку з показником \$0,18 млрд. Це свідчить про значний експортний потенціал української фарми, чие виробництво сертифіковане за GMP.

У 2018 році українську фармпродукцію продавали до 81 країни світу, в той час як у 2017 році – лише до 50. Обсяги експортних продажів у 2018 році склали \$184 млн. Топ-напрямами для експорту фармацевтичної продукції залишаються органічні ринки країн близького зарубіжжя, проте гравці ринку активно освоюють інші регіони, зокрема Близькосхідний, Азійсько-Тихоокеанський та країни Євросоюзу. Протягом 2016-2018 років українські фармвиробники отримали дев'ять сертифікатів GMP від регуляторних органів країн-членів ЄС, що є передумовою виходу на європейські ринки.

Внутрішній ринок характеризується високим рівнем конкуренції і низьким рівнем споживання лікарських засобів на одну особу. Його зростання сповільнюють низькі доходи населення, висока зарегульованість та незавершеність реформування системи фінансування охорони здоров'я. 99% витрат на лікарські засоби в Україні фінансує безпосередньо населення, в той час як у країнах Європи суттєва частка витрат покривається за рахунок медичного страхування та державних програм. Обсяги споживання ліків на одну особу в Україні складають \$73, що приблизно в 10 разів менше, ніж у США. В 2018 році Україна вийшла за цим показником на докризовий рівень 2014 року. Драйвером змін може стати розвиток медичного страхування та програми “Доступні ліки”.

З 01 квітня 2019 року Національна служба здоров'я адмініструє програму реімбурсації лікарських засобів “Доступні ліки” (далі - Програма). Програма була впроваджена у 2017 році для зменшення фінансового навантаження на пацієнтів та збільшення доступності ліків. Реімбурсація – це механізм відшкодування державою вартості лікарських засобів. Сьогодні програма працює для пацієнтів, які живуть з серцево-судинними захворюваннями, бронхіальною астмою, цукровим діабетом II типу. До списку ліків, які можна отримати за програмою,

включено 264 лікарських засоби, 85 з яких дозволяється одержати безоплатно, інші ж – з незначною доплатою.

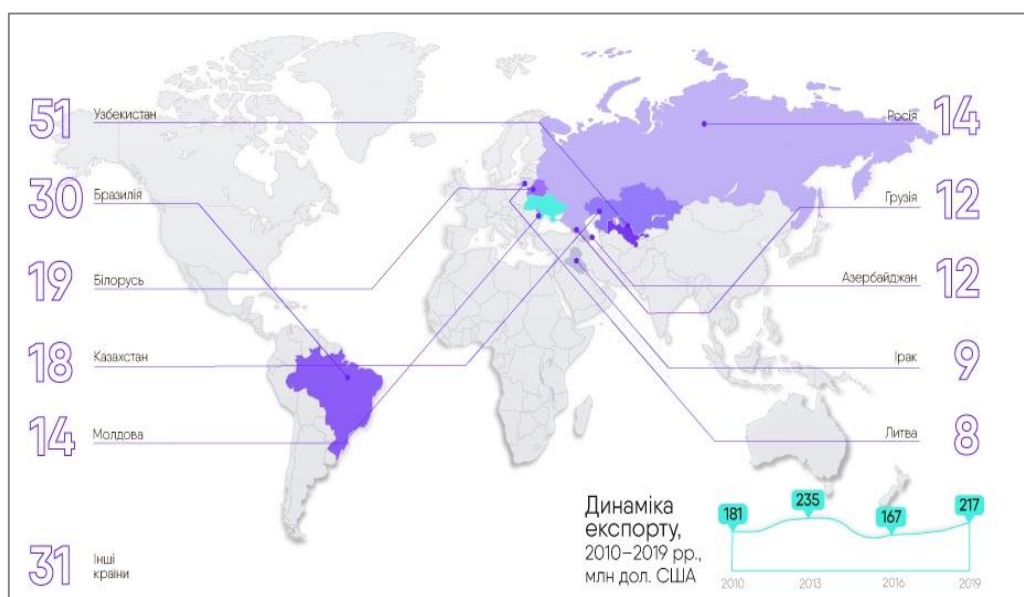
На 12 листопада 2020 року договори про реімбурсацію з НСЗУ вже уклали 1204 аптечних заклади. До програми долучилися 8818 аптек та аптечних пунктів України. Лікарі первинної ланки виписали більше 22 мільйонів, із них у 2020 році – більше 11 мільйонів електронних рецептів. За більш ніж 85% із виписаних електронних рецептів уже відпущені лікарські засоби.

Сильними сторонами української фарміндустрії є місткість внутрішнього ринку, значний досвід виготовлення лікарських засобів, наростаюча присутність на зовнішніх ринках, а також наявність усього асортименту основної фармацевтичної продукції, необхідної наукової освітньої бази та кваліфікованих кадрів.

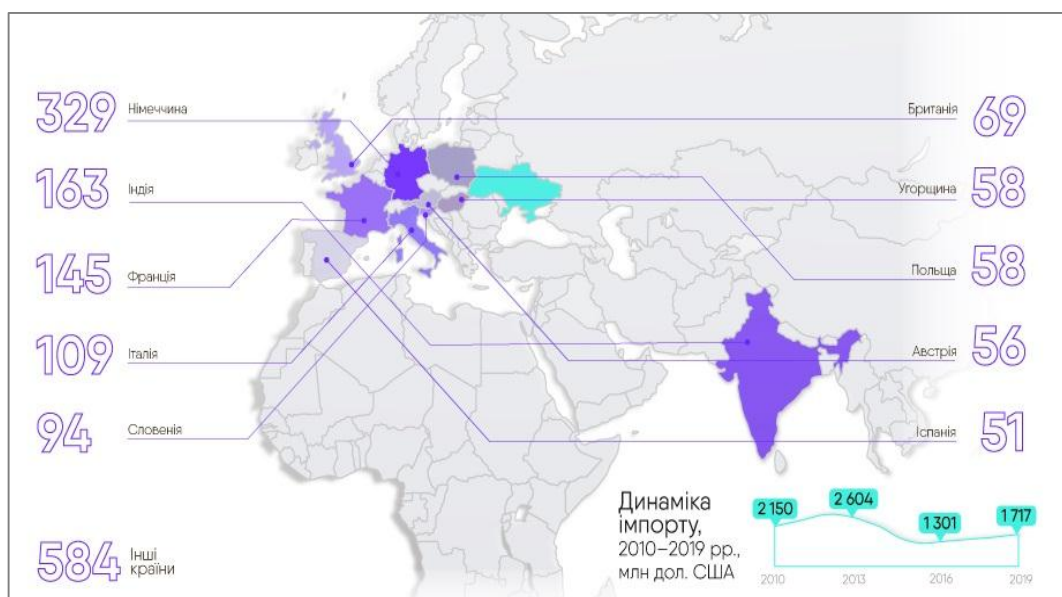
87% ринку складають роздрібні продажі. В їх структурі майже третина ринку припадає на топ-10 компаній, з яких шість – українські виробники. Загалом у структурі роздрібною реалізації частка вітчизняних компаній складає 72% в натуральному виразі та 38% в грошовому.

Зростає як імпорт ліків в Україну, так і їхній експорт в інші країни. У 2019 році імпорتنі поставання в порівнянні з 2016-м зросли на 32%, до \$1,72 млрд. Найбільші постачальники медикаментів у нашу країну – Німеччина, Індія, Франція, Італія, Словенія.

Експорт за три роки зріс майже на 30% – до \$217 млн. Найактивніше купують українські ліки Узбекистан, Бразилія, Білорусь, Казахстан, Молдова.

Рис. 1. Топ-10 напрямів експорту ліків з України, 2019 р., млн дол. США

Рис. 2. Топ-10 напрямів імпорту ліків в Україну, 2019 р., млн дол. США

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Іноземні компанії домінують у сегментах, де вони мають захисні патенти на продукти, де існують технологічні бар'єри у виробництві препаратів, а також у випадках, коли для вітчизняних компаній відсутня економічна доцільність входу на ринок. Всі інші сегменти ринку з різною швидкістю опановуються вітчизняною індустрією.

Четвертий рік поспіль спостерігається зростання аптечного сегмента – як у натуральному, так і у грошовому виразі. За підсумками 2018 року аптечні продажі зросли на 17,5% у порівнянні з докризовим 2014 роком і досягли 1,14 млрд упаковок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
2. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / [Козак Ю. Г. та ін.]. – Київ, 2016. – 289 с.
3. Мех О. А. Наукоємність фармацевтичної продукції як конкурентна перевага виробника / Мех О. А. // Наука та наукознавство. – 2017. – № 1. – С. 58-66.
4. The Global Innovation 1000 study. The official site of PwC network: Strategy & [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.strategyand.pwc.com/gx/en/insights/innovation1000.html>.
5. U.S. Aerospace & Defense Companies. Aerospace Portal “Forecast International” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fi-aeroweb.com/Aerospace-Defense-Companies.html>.
6. Fortune Global 500. Fortune Media IP Limited [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fortune.com/global500/2018/search/?industry=Pharmaceuticals>.
7. Бердар М. М. Стратегії конкурентоспроможності продукції підприємств фармацевтичної галузі України / Бердар М. М. // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2019. – № 1. – С. 346-358.
8. Овчаров Е. Г. Мировая фармацевтическая промышленность: Современное состояние и тенденции развития в условиях глобализации : автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.14 /

Российский университет дружбы народов. – Москва, 2018. – 24 с.

9. Державне регулювання фармацевтичної діяльності в Україні. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1115121237429/meditsina/derzhavne_regulyuvannya_farmatsevtichnoyi_diyalnosti_ukrayini.

REFERENCES

1. Pro zovnishn'oekonomichnu diial'nist': Zakon Ukrainy vid 16 kvitnia 1991 r. № 29, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
2. Osnovy zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti : navch. posib., Kozak Yu. H. ta in. (2016), Kyiv, 289 s.
3. Mekh, O. A. (2017), Naukoiemnist' farmatsevtichnoi produktsii iak konkurentna perevaha vyrobnyka, *Nauka ta naukoznavstvo*, № 1, s. 58-66.
4. The Global Innovation 1000 study. The official site of PwC network: Strategy &, available at: <https://www.strategyand.pwc.com/gx/en/insights/innovation1000.html>.
5. U.S. Aerospace & Defense Companies. Aerospace Portal “Forecast International”, available at: <http://www.fi-aeroweb.com/Aerospace-Defense-Companies.html>.
6. Fortune Global 500. Fortune Media IP Limited, available at: <https://fortune.com/global500/2018/search/?industry=Pharmaceuticals>.
7. Berdar, M. M. (2019), Stratehii konkurentospromozhnosti produktsii pidpriemstv farmatsevtichnoi haluzi Ukrainy, *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, № 1, s. 346-358.
8. Ovcharov, E. H. (2018), Myrovaia farmatsevticheskaia promyshlennost': Sovremennoe sostoianye y tendentsyy razvytyia v uslovyakh hlobalyzatsyy : avto-ref. dyss. ... kand. ekon. nauk: 08.00.14 / Rossyjskyj unyversytet druzhby narodov, Moskva, 24 s.
9. Derzhavne rehuliuвання farmatsevtichnoi diial'nosti v Ukraini. Navchal'ni materialy onlajn, available at: https://pidruchniki.com/1115121237429/meditsina/derzhavne_regulyuvannya_farmatsevtichnoyi_diyalnosti_ukrayini.

Стаття надійшла до редакції 01 грудня 2020 р.